

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ: ԹՎԱՔԱՆԱԿԻ ՇԱՐԺԸՆԹԱՅԸ

Հայերը պատկանում են եվրոպեոիդ մեծ ռասայի հարավային ճյուղի արմենոիդ (առաջավորասիական) մարդաբանական տիպին և որպես էթնիկ խումբ ձևավորվել են Հայկական լեռնաշխարհում: Հազարամյակներ ի վեր նրանք եղել են տարածաշրջանի հիմնական բնակիչները:

Հայերը պատկանում են այն ազգերի թվին, որոնք սփռված են աշխարհով մեկ: Հայաստանի Հանրապետության սահմաններից դուրս՝ աշխարհի 7 տասնյակից ավելի երկրներում, ապրում են թվով երկու անգամ ավելի՝ հայեր, քան բուն ՀՀ-ում:

Աշխարհում հայ բնակչության թվաքանակի մասին տվյալները մոտավոր են, քանի որ առանձին երկրներ պաշտոնական տեղեկություններ չեն հրապարակում սեփական բնակչության ազգային կազմի վերաբերյալ: Աշխարհում հայերի թիվը գնահատվում է մոտ 10 մլն մարդ, որից ավելի քան 7 մլն-ը ապրում է ՀՀ սահմաններից դուրս, առավելապես Ռուսաստանում (2 մլն-ից ավելի), ԱՄՆ-ում (1.2 մլն), Ֆրանսիայում (0.5 մլն), Վրաստանում (0.4 մլն): Հայաստանի Հանրապետության մշտական բնակչության թվաքանակը 2011թ. մարդահամարի տվյալներով կազմել է մոտ 3.0 մլն մարդ:

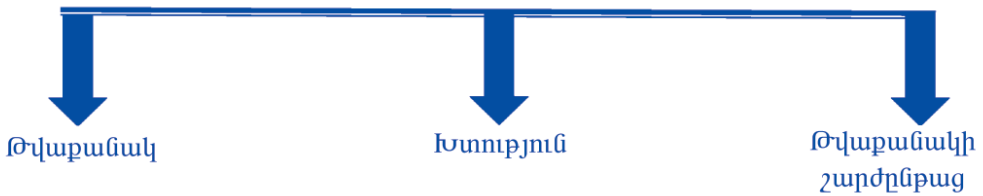
Այդ թիվը մեծ է, թե՛ փոքր: Ինչպես արդեն նշել ենք, մեր երկիրը բնակչության թվաքանակով փոքր պետություն է, աշխարհում զիջում է ավելի քան 130 պետությունների և համեմատելի է այնպիսի երկրների հետ, ինչպիսիք են Նորվեգիան, Ալբանիան, Ուրուգվայը, Նոր Զելանդիան, Լիտվան, Մոնղոլիան:

Ուշադիր դիտելով աշխարհի քարտեզը՝ կնկատեք, որ այդ երկրները, ունենալով մոտավորապես հավասար բնակչություն, խիստ տարբերվում են տարածքի մեծությամբ: Տարածքների տարբեր մեծության պատճառով տարբեր է **բնակչության խտությունը**: Հայաստանի Հանրապետությունը խտաբնակ երկրներից է՝ 102 մարդ/կմ² (առանց Սևանա լճի մակերեսի՝ 107 մարդ/կմ²): Այդ ցուցանիշով ՀՀ-ն գերազանցում է իր անմիջական հարևաններին՝ **Թուրքիային, Իրանին, Վրաստանին (բացառությամբ Ադրբեջանի)**, որոնց զգալիորեն զիջում է բնակչության ընդհանուր թվաքանակով:

Բնակչության ընդհանուր թվաքանակից ու խտությունից բացի, ցանկացած երկրի բնակչությունը բնութագրող կարևոր ցուցանիշ է **թվաքանակի շարժընթացը**:

Պատմական երկարատև ժամանակաշրջանում Հայաստանի զարգացման

Բնակչությունը բնութագրող ցուցանիշները



ներքին և արտաքին պայմանների փոփոխությունների հետևանքով լուրջ, հաճախ նաև ճակատագրական փոփոխություններ են կատարվել բնակչության միգրացիաների, տեղաբաշխման, ազգային կազմի ցուցանիշներում և ժողովրդագրական տարբեր գործընթացներում:

Հին և միջին դարերում Հայաստանը ոչ միայն տարածաշրջանի, այլև աշխարհի ամենաշատ բնակչություն ունեցող պետություններից մեկն էր: Գիտնականների հաշվարկներով, Ք.ա I դ. աշխարհում բնակվող շուրջ 200 մլն մարդուց ավելի քան 3 մլն-ը բնակվել է այստեղ: Ըստ գրավոր աղբյուրների՝ Հայաստանի բնակչության թվաքանակը կայուն աճ է ունեցել մինչև XII դարը, երբ այդ թվաքանակը հասել է առնվազն 7 մլն-ի, որից շուրջ 6 մլն-ը եղել են հայեր:

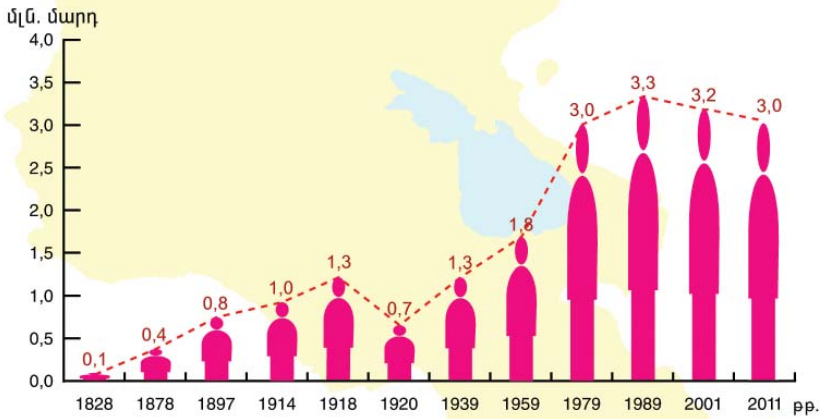
Հաջորդ դարերում պետականության կորստի և արտաքին ծայրահեղ աննպաստ գործոնների ազդեցությամբ հայ բնակչության թիվը սկսել է նվազել: Զանգվածային բնույթ է ստացել արտագաղթը՝ պայմանավորված արտաքին թշնամու ասպատակություններով, տնտեսական դժվարություններով, կրոնական հալածանքներով, բնական աղետներով, հաճախ նաև օտար նվաճողների կողմից կիրառված բռնի տեղահանումներով: Հայրենիքից հեռացել են ամբողջ ընտանիքներով, գյուղերով, քաղաքներով ու նախարարական տներով:

Պատմական Հայաստանի տարածքի տեղաբնիկ բնակչության, այսինքն հայերի թվի նվազումը համազգային ողբերգության բնույթ է ընդունեց XX դարի սկզբներին, երբ Օսմանյան Թուրքիան Արևմտյան Հայաստանում իրականացրեց հայ բնակչության ֆիզիկական բնաջնջման և արտաքսման նախօրոք մշակված ծրագիրը: Սրի քաշվեց շուրջ 1,5 մլն խաղաղ հայ բնակչություն, մնացած հարյուր հազարները բռնի տեղահանվեցին. շատերը ենթարկվեցին հավատափոխության՝ մահմեդականացվեցին և գրանցվեցին որպես թուրքեր կամ քրդեր: Արդյունքում Արևմտյան Հայաստանը զրկվեց իր արմատական բնակչությունից:

Բնակչության թվի շարժմնաչափը միանգամայն այլ կերպ և այլ պայմաններում է ընթացել Արևելյան Հայաստանում: Ռուսաստանին միանալու պահին (1827 թ.) ՀՀ ներկա տարածքում բնակվում էր ընդամենը 97 հազ. մարդ: Հետագա տարիներին, երբ հաստատվեցին խաղաղ կյանքի և տնտեսական գործունեության համեմատաբար նպաստավոր պայմաններ, բնակչության թիվը սկսեց արագորեն աճել:

Ուշադիր զննեք գծագիրը: Դուք տեսնում եք, որ 1828 թ. ի վեր Հայաստանի Հանրապետության ներկա տարածքի բնակչությունն աճել է ավելի քան 30 անգամ,

ՀՀ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԹՎԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՐԺՆԹԱՑՈՒ (մլն մարդ)



այսինքն ավելի արագ, քան աշխարհի բնակչության ընդհանուր թիվը, որն աճել է մոտավորապես 5 անգամ: Կտեսնեք նաև, որ Արևելյան Հայաստանի բնակչության աճն այդ տարիներին հիմնականում կայուն է եղել, թեև ոչ հավասարաչափ: Ժամանակաշրջանը պարզորոշ բաժանվում է չորս հատվածի. 1828-1918 թթ., 1918-1920 թթ., 1920-1989 թթ., 1989-2011 թթ.:

Դիագրամի տվյալների հիման վրա աշխարհագրության տեսությամբ դժուր գրեթե բնակչության թվաքանակը 1828, 1918, 1920, 1989 և 2011 թվականներին և հաշվեք բնակչության թվաքանակի աճը չորս ժամանակաշրջանների համար:

Կյանքի խաղաղ պայմանները և տնտեսության զարգացումը Արևելյան Հայաստանում 1828-1918 թթ. ապահովել են բնակչության կայուն աճ: Դրան հաջորդում է 1918-1920 թթ. բնակչության ընդհանուր թվի կտրուկ նվազումը: Իսկ հորն է այդպիսի կտրուկ ցնցումների պատճառը:

1828-1918 թթ. կտրուկ աճ տեղի ունեցավ Արևմտյան Հայաստանում թուրքական կոտորածներից փրկված հայության ներգաղթի և համեմատաբար բարձր բնական աճի հաշվին:

1918-1920 թթ. շարունակվող պատերազմի, թուրքական ներխուժումների, սովի ու համաճարակների պատճառով բնակչությունը գրեթե կիսով չափ նվազեց

և հասավ 720 հազարի:

Բնակչության կայուն աճը վերականգնվել է 1920-1989 թթ., երբ բնակչության ընդհանուր թիվը 720 հազարից հասել է 3,3 մլն: Դա տեղի ունեցավ բարձր բնական աճի ու ներգաղթի շնորհիվ:

1990-ական թվականներին Հայաստանի Հանրապետությունում տնտեսական խոր ճգնաժամի պատճառով իջավ բնակչության կենսամակարդակը, նվազեց ծնելիությունը, ավելացավ մահացությունը, կտրուկ աճեց արտագաղթը: Այս ամենի հետևանքով բնակչության թիվը նվազեց: 2001 թ. մարդահամարի տվյալներով այն կազմում էր 3,2 մլն: ՀՀ բնակչության թվի նվազման միտումը շարունակվում է նաև վերջին տարիներին: Այսպես, 2011 թ. հոկտեմբերին անցկացված մարդահամարի տվյալներով ՀՀ մշտական բնակչության թիվը կազմում էր 3,02մլն մարդ, իսկ առկա բնակչության թիվը՝ 2,88 մլն մարդ¹: Մոտակա տարիներին բնակչության ծնելիության և դրա հետ կապված բնական աճի նվազման և արտագաղթի արդի միտումների պահպանման պայմաններում ՀՀ բնակչության թվի նվազումը կշարունակվի, որն իհարկե չի բխում մեր երկրի սոցիալտնտեսական զարգացման և ռազմաքաղաքական շահերից:

Եթե ՀՀ ներկա տարածքի բնակչության թվի փոփոխությունները համեմատենք աշխարհի բնակչության թվի փոփոխությունների հետ, ապա կստացվի հետևյալ պատկերը՝ 1920-1990 թթ. ՀՀ ներկա տարածքի բնակչության թվի աճի տեմպերը բարձր էին աշխարհի բնակչության թվի աճի տեմպերից: **Վերջին երկու տասնամյակներին ՀՀ բնակչության բացարձակ թիվը նվազել է, մինչդեռ աշխարհի բնակչության թվի աճի տեմպերը շարունակում են մնալ բարձր:**